

אזרחות

לבתי ספר עצמאיים

הוראות

א. משך הבחינה: שעותיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון	–	(23×1)	–	23	נקודות
פרק שני	–	(15×3)	–	45	נקודות
פרק שלישי	–	(10×2)	–	20	נקודות
פרק רביעי	–	(4×3)	–	12	נקודות
סך הכול	–			100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (23 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 1-2.

בשאלה שבחרתם ענו על כל הסעיפים (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

1. קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

קואליציה וממשלה

בעקבות המצב הביטחוני המיוחד שמדינת ישראל מצויה בו, החליטה מפלגה שמתנגדת לקו הרעיוני של הממשלה להצטרף לקואליציה, ושניים מראשי המפלגה צורפו לממשלה. אומנם לא נמסרה לידיהם אחריות ביצועית על משרד מסוים, אך הם מונו לחברים ב"קבינט המדיני-ביטחוני" - ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי שפועלת בהתאם לסעיף 31(ה) לחוק יסוד: הממשלה, ומוסמכת לקבל את ההחלטות החשובות בנושאי ביטחון המדינה ומדיניות החוץ שלה.

הצטרפות המפלגה לקואליציה והתמיכה שהיא הוסיפה לממשלה בכנסת העניקו יציבות רבה למערכת הפוליטית בכלל ולממשלה בפרט. בדרך כלל השותפות של מפלגות בעלות תפיסות רעיוניות מנוגדות טומנת בחובה קשיים בהתנהלות הממשלה. לממשלה כזאת יש חופש פעולה קטן, שכן מעטים הנושאים שבהם יש תמימות דעים בקרב כל חברי הממשלה. אף על פי כן, במקרה זה החליטו המפלגות שכבר היו שותפות בממשלה להרחיב אותה כדי לאפשר התמודדות טובה יותר עם מצב החירום שנכפה על מדינת ישראל.

בדרך כלל כל מפלגה שמצטרפת לקואליציה מחויבת לפעול בהתאם למדיניות ולעקרונות שמקובלים על שאר המפלגות החברות בקואליציה ומעוגנים בהסכם הקואליציוני שהן חתמו עליו. במקרה זה, העקרונות הרעיוניים המרכזיים של המפלגה המצטרפת מנוגדים לעקרונות היסוד של הקואליציה הקיימת, ולכן קיבלה המפלגה אפשרות להצביע בכנסת בניגוד לעמדה של שאר חברות הקואליציה. כך הושגה יציבות שלטונית בתקופה קשה זו.

(מן העיתונות)

א. הסבירו מהו "שר בלי תיק", וכיצד מושג זה בא לידי ביטוי בקטע. (6 נקודות)

ב. איזה סוג של ממשלה קואליציונית נוצר בעקבות הצטרפות המפלגה לממשלה? בססו את תשובתכם על הקטע. (9 נקודות)

ג. הסבירו מהי "משמעת קואליציונית", וכיצד היא באה לידי ביטוי בקטע. (8 נקודות)

2. קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

יסודות הדמוקרטיה

בצרפת אורגנה תערוכה חשובה לכלי שיט וציוד ימי. המארגנים של התערוכה הודיעו כי יאפשרו לחברות ישראליות שפועלות בתחום זה להשתתף בה אך ורק אם המוצרים שלהן לא שימשו את מדינת ישראל במהלך מלחמה או פעילות צבאית אחרת. המטרה של הדרישה הזאת והמשמעות שלה למעשה היא לאסור על חברות ישראליות להשתתף בתערוכה. בתערוכה זו, הגדולה והחשובה מסוגה בעולם, משתתפות מאות חברות מכל רחבי העולם; במהלכה נחתמות עסקאות בהיקף כספי עצום, ומניעת ההשתתפות בתערוכה כזאת עלולה לגרום נזק כלכלי כבד לתעשייה הישראלית.

החברות הישראליות עתרו לבית המשפט בצרפת. בעתירתן הן טענו כי החלטה זו מפלה את החברות הישראליות ללא הצדקה, והיא גם מנוגדת לערכי הדמוקרטיה והמסחר ההוגן, שכל מדינות האיחוד האירופי, ובהן צרפת, מחויבות לפעול על פיהם. בית המשפט קיבל את העתירה וקבע שחברות הציוד הימי מישראל יורשו להשתתף בתערוכה. לדברי השופט, החלטת מארגני התערוכה למנוע את ההשתתפות של חברות ישראליות בתערוכה מנוגדת לעקרונות שעליהם מבוסס הסחר הבין-לאומי, ולאפליה כזאת אין כל מקום.

לאחר שהתקבלה פסיקת בית המשפט, נציג החברות הישראליות בדרך עליה והכריזו שהתעשייה הישראלית תמשיך לפעול בעולם העסקים הבין-לאומי. לדבריו, התעשייה בישראל נשענת על היכולת של אזרחי המדינה לפעול בחופשיות ובלי מגבלות שאינן ענייניות, ולכן היא אף תוביל את העולם בחדשנות ובפיתוח טכנולוגיות מתקדמות. אף אם יהיו ניסיונות דומים בעתיד, יובהר לכולם כי הכיתוב "תוצרת ישראל" ימשיך להתנוסס בגאווה בתערוכות ובכנסים בין-לאומיים. זהו ניצחון שמבהיר באופן חד-משמעי כי כולם כפופים לעקרונות שכל העולם הדמוקרטי מחויב להם.

(מן העיתונות)

א. על איזה יסוד מיסודות הדמוקרטיה ביססו החברות הישראליות את עתירתן? בססו את תשובתכם על הקטע. (8 נקודות)

ב. על פי דברי נציג החברות הישראליות, על איזה יסוד מיסודות הדמוקרטיה נשענת התעשייה

הישראלית? בססו את תשובתכם על הקטע. (8 נקודות)

ג. על פי יסודות הדמוקרטיה, יש מקרים שבהם מותר ואף חובה להתייחס באופן שונה לאנשים מסוימים או לקבוצות מסוימות. הסבירו והדגמו טענה זו על פי מה שלמדתם. (7 נקודות)

פרק שני (45 נקודות)

ענו על שלוש מן השאלות 3–6 (לכל שאלה – 15 נקודות).
בכל שאלה שבחרתם ענו על כל הסעיפים (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

3. המשפט בישראל

- א. על פי חוק יסודות המשפט, באילו מקרים על השופט להכריע "לאור עקרונות החירות, הצדק, היושר והשלום של המשפט העברי ומורשת ישראל"? (5 נקודות)
- ב. הציגו את שני התפקידים של בית המשפט העליון. (5 נקודות)
- ג. הציגו שלושה מן המאפיינים של הגישה האקטיביסטית בקרב שופטי בית המשפט העליון. (5 נקודות)

4. פיקוח וביקורת על השלטון

- א. הציגו את התפקיד של מבקר המדינה.
ציינו והציגו את הסמכות הנוספת שהחוק מקנה לו. (5 נקודות)
- ב. הסבירו כיצד הפיקוח הפורמלי על מוסדות המדינה מממש את אחד מעקרונות המשטר הדמוקרטי. (5 נקודות)
- ג. הציגו את התפקיד של אמצעי התקשורת בפיקוח על רשויות השלטון.
הציגו מנגנון פיקוח בלתי פורמלי נוסף, וכתבו מהי מטרותו. (5 נקודות)

5. האזרחות

- א. בחוק האזרחות יש סעיף שעוסק במתן אזרחות מכוח הענקה, וסעיף שעוסק בביטול אזרחות בשל הפרת אמונים. הסבירו והדגימו כל אחד מן הסעיפים האלה. (6 נקודות)
- ב. ציינו שתי זכויות שתושב קבוע שאינו אזרח ישראל אינו נהנה מהן. (4 נקודות)
- ג. הציגו את ההבדל בין זכויות אזרח לזכויות אדם. (5 נקודות)

6. ועדות הכנסת

- א. ציינו את השמות של שתיים מוועדות הכנסת, וכתבו נושא עיסוק אחד של כל אחת מן הוועדות שציינתם. (4 נקודות)
- ב. הציגו שתי דרכים שבהן הרכב הכנסת משפיע על הרכב הוועדות שלה. (5 נקודות)
- ג. עיקר העבודה המעשית של הכנסת נעשית בוועדות. הסבירו קביעה זו, וכתבו שתי דרכים שבהן היא באה לידי ביטוי. (6 נקודות)

פרק שלישי (20 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 7-9 (לכל שאלה – 10 נקודות).
 בכל שאלה שבחרתם ענו על כל הסעיפים (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

7. חקיקה דתית

בעלי מסעדות בירושלים שהחזיקו בתעודות כשרות מטעם הרבנות המקומית, החליטו לוותר על תעודת הכשרות כדי לחסוך את התשלום עבור שירותי ההשגחה על הכשרות בבתי העסק שלהם. עם זאת, בעלי העסקים האלה המשיכו להקפיד על שמירת הכשרות, והמילה "כשר" נותרה כתובה על גבי השלטים של בתי העסק. במקום תעודת כשרות הם תלו כרזות המפרטות את נוהלי הכשרות הנהוגים במקום.

בעלי המסעדות נתבעו על הפרת החוק, ובית המשפט פסק לחובתם. לדברי השופט שזן בעניין, היה אסור להם להציג את בתי העסק שלהם ככשרים, גם אם הם שמרו על כל דיני הכשרות הנהוגים במקום. (מן העיתונות)

- א. על פי איזה חוק פסק השופט? בססו את תשובתכם על הקטע. (3 נקודות)
- ב. הסבירו את המטרה של החוק שעל פיו פסק השופט, והסבירו כיצד חוק נוסף מממש את המטרה הזו. (4 נקודות)
- ג. הסבירו את הטענה של המתנגדים לחקיקה דתית בישראל, ומדוע טענה זו אינה מוצדקת. (3 נקודות)

8. קביעת יהדות במדינת ישראל

בשנת תשי"ח פנה ראש הממשלה דוד בן-גוריון לחמישים אישים בארץ ובתפוצות וביקש את חוות דעתם בשאלת רישום של ילדים שנולדו בנישואי תערובת במרשם האוכלוסין של מדינת ישראל. אחת התשובות על שאלה זו הגיעה מחברי בית הדין של לונדון:

"ההלכה עצמה - לא נסתפק בה אדם מעולם. כל מי שנולד מאם נוכרייה, מבוגר או ילד, הוא נוכרי ואי אפשר לו להיחשב ולהירשם כיהודי בדת ובלאום מבלי שהתגייר כדין התורה בבית דין של רבנים מוסמכים ומוכרים, וכמובן שבמדינת ישראל רק רבנות מוסמכת על ידי הרבנות הראשית לישראל. ואין הזכות והרשות לשום שלטון מדיני או אזרחי לסלף את העובדה ולרשום כיהודי מי שנולד לאם נוכרייה ולא נתגייר כהלכה."

(מכתב בית הדין של לונדון אל ד' בן-גוריון, י"ד בטבת תשי"ט, ארכיון המדינה, ג-14/5586)

- א. איזה חוק עוסק בעניין המתואר בקטע? הסבירו את מטרתו וכיצד הוא מממש אותה. (3 נקודות)
- ב. הסבירו את הבעיה שהתעוררה בעקבות הנוסח הראשון של החוק. (3 נקודות)
- ג. האם הקביעה של חברי בית הדין של לונדון באה לידי ביטוי בתיקון החוק? נמקו את תשובתכם. (4 נקודות)

9. הרבנויות המקומיות והמועצות הדתיות

- א. הסבירו כיצד נבחר רב ראשי של רשות מקומית לתפקידו. (3 נקודות)
- ב. כתבו באיזה מקרה אפשר למנות שני רבנים ראשיים לרשות מקומית, ומי רשאי להחליט על כך. (3 נקודות)
- ג. הסבירו מהי מועצה דתית, וציינו שלושה מתפקידיה. (4 נקודות)

פרק רביעי (12 נקודות)

ענו בקצרה על שלוש מן השאלות 10–13 (לכל שאלה – 4 נקודות).

10. כתבו מהי אמנת היסוד של עם ישראל, ומהי אמנת היסוד של רבות מאומות העולם.
11. הציגו נימוק אחד בעד עריכת משאלי עם ונימוק אחד נגד עריכתם.
12. הסבירו מדוע במשטר דמוקרטי יש זכויות למיעוט, וצינו שלוש מזכויות המיעוט.
13. הסבירו כיצד הכנסת מפקחת על פעילות הממשלה באמצעות שאילתות ובאמצעות הצבעת אי-אמון.

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך